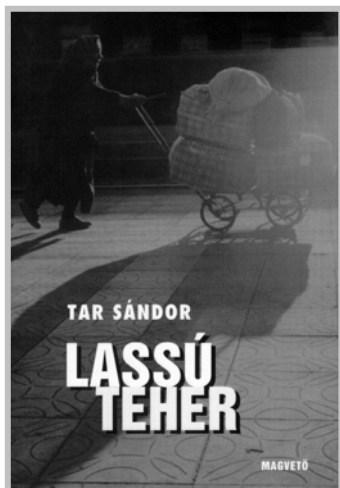

Lassú terhek

TAR SÁNDOR KLASSZIKUS TÉNYFORMÁIRÓL

Nemrég részt vettem egy igen tekintélyes magyar író irodalmi estjén. (Nevet ne mondj, a nézőpont a fontos.) Magyar íróink tüzelni kezdi az igen szépszámú közönséget, hová is vészett írószágaink lelkiismerete. Mert nem írják meg az igazságot, holott ebben a térségben eddig is, most is és ezek után is az író az egyetlen olyan figurája a közéletnek, akinek kutyakötelességből kell felvilágosítania a népet. (Itt már ugrottam volna, Günter Grassra és Peter Handkéra gondoltam éppen, akik még mindig nem látják be, hogy sem a német, sem a jugoszláv politika irodalmárnak nem való.) A közönség felajzva követelte a magyar XX. század történelmének igaz, irodalmi történeteit. (Ebben viszont németjeink élén járnak, megkérdezték tőlem is: no és megírták-e már 56-ról a nagy regényt? Újra a viharos életű Grassra gondoltam, és persze Handkéra, és azt válaszoltam, inkább ne.) Csakhogy – ez volt magyar íróink válasza –, íróink többsége esztétikai hajlandóságukból következően elhagyta nemzeti felelősségét,

és kizárólag saját, hamis fikciójának él. (Kérdeztem magamban, ismeri-e tán, mi történik a világirodalom színpadán úgy húsz–harminc éve? Csupa plurális, színes irodalom.) Gondolkodóba estem. Lehet, hogy tényleg hamis irodalmat olvastam az utóbbi tíz évben, mert kedves íróim tényleg esztétizáló hajlamúak, némelyik még nárcisztikus is, többségük pedig kizárólag fikcionál. De hogy ez baj-e. Aztán hirtelen eszembe ötlött a név, és nem kiabáltam közbe: Tar Sándor. Ő nem volna elég és igaz? Igaz ide, igaz oda, aki olvas, és egy kis irodalomelméleten pallérozott az agya, úgylis kénytelen felfüggeszteni a tapasztalaton nyugvó olvasást és a súlyos igazságértékek mértéktelen megideologizálását.

Az irodalom olyan, mint a macska. Hét, kilenc, ezer élete van. Egyet bucskázik, s botlat ütheted poros nyomát. Az alapvetően tegnapi romantikus irodalomrendszert pl. úgy kiheverte mára, mintha sohasem lett volna. Levett magáról, hogy csak úgy nyekkent, minden fölös funkciót: váteszt, közösséget, valóságot, szociális érzékenységet, feladatot és küldetést, ideológiát és metafizikát, mindent, amit sohasem szerettünk. (Nem ér a név, csak a nézőpont.)

Lehet, hogy így van, igen, inkább így. De akkor is. Tar Sándor itt van. És nem vetett le magáról semmit. Utolsó akcióhősként ragaszkodik váteszhez, közösséghez, valóságához, szociális érzékenységhez, stb. Csakhogy...

Ha Tar Sándor könyveinek irodalmi jelentőségéről, írásművészetének poétikájáról, megvesztegethetetlen és változhatatlan igazságkereséséről kívánok szólni, leg-

Magvető Kiadó
Budapest, 1998
226 oldal, 1090 Ft

jobb, ha az olvasót rögtöni tapasztalatszerzésre és igazolásra olvasni küldöm. Ugyanis szerzőnk, mintha mi sem történne az elbeszélői módusok alakulásában, ahogy valaha elkezdte történeteiben feltárni, felvillantani, megmutatni a mindenkori szegénység, társadalmi periféria képeit, az egykor volt munkások, parasztok és ingázók egzisztenciális rettenetét, úgy a következetes és tántoríthatatlan folytatásban, képküldésben csak a rettenet mélyült, a nyomor és pusztulás vált mind nagyobbá, az írói eszköz kísértetiesen ugyanaz maradt. Tar Sándor egyszerű technikája, nyelvkezelése, félreérthetetlen szándéka fel sem vet teoretikus kérdéseket, s amiket felvet mégis, a maga írói programját lényegileg nem érinti. Minden könyve olvasható, hagyományos szerkesztésű, jelentésrétegeit, ha akarja, bővíti, mitizálja, ha akarja, természetes forrásában hagyja. Mintha megelégedne azzal a szembenézéssel, amit olvasójától is elvár: én, itt és most arról beszélek neked, amiről lehet, hogy tudsz, de talán mégsem eleget, mert túlságosan is benne élsz ebben a világban, ami itt van mindannyiunk körül, és túlságosan benne vagyunk, hát nem veszed észre, miről nem beszélnek, miről hallgatunk.

És Tar Sándor ellenbeszél azokért és azok helyett, akik a maguk sorstörténetét nyelv hiányában nem mondhatnák el. Szövegei önmagukért beszélnek, cselekményvezetése egyenes vonalú, nyelve puritán, figurái típusok, ha nagyon akarom, referenciatartományukat is kijelölhetem, ha nagyon nem akarom és nem hiszem, akkor is tudom, hogy ez van, ez az a valóság, amiről így, ilyen nézőpontból, ilyen módusban már nem beszélünk. Mélyen járunk a legnyomorúságosabb valóságban. És itt ösvények, rejtektutak, kertek és parkok, ahol a játszi értelem elkalandozgatna, nincsenek. Amit Tar Sándor művel, az a plurális irodalom kivételes realizmusának újírása, azokon a tapasztalatokon keresz-

tül, amelyek egzisztenciálisan sok esetben megtapasztalhatatlanok (nem süllyedek), amelyek poétikai értelemben viszont meghaladottak (nem emelkedem). Ebből a feszültségből, ami a reáliák közvetítésének lehetősége és az időközbeni nyelvfeszültség és jelentésoldódás közt vibrál, adódik Tar furcsa, becikkelyezhetetlen, rendkívül egyéni, ugyanakkor magányos önvállalása. Posztmodern, turbózott szövegeken edzett harcosok szálkás kapanyélnek találhatják Tar Sándor látható egyszerűségét. Beszédmódja nem korszerű, amit vele mégis közöl, az a legegységesebb és legfontosabb üzenet. Ma, Magyarországon, ezekről a korokról és embereikről.

És mégis: mindazt, amit Tar Sándorról eddig a kritika igen sok hangon igyekezett elmondani, figyelmébe ajánlom az olvasónak. Az alapokfejtések a *Nappali ház* 1993/4. számában találhatóak. Radics Viktória igen személyes hangú, lírai esszéiben írja körül Tar Sándor témáinak lényegét, és Tar rendkívüli jelentőségét: „Tar Sándor 'valóságföltáró' írói munkásságának *társadalmilag* nincs értelme. Ugyan kinek tárja fel, ugyan minek? Mi haszna? Nem elkötelezett író ő, hanem inkább olyan, mint egy reménytelen aranyos, aki nem tud megválni az iszaptól, mert *biztosan* tudja, hogy arany szemcséket tartalmaz; mossa, mossa végtelen. Ez az iszap az ő mindene, mert *tudja* – ez az intuíció erőként van jelen írásaiban –, hogy életének leglényegesebb sejtelve szóródik benne. Rátalálni, összegyűjteni, egybefoglalni – így hozta a sorsa. Amiről egyébként betű szerint nem tudható meg egyáltalán semmi. Csak ez az erő érződik, amiből sejthető, hogy: sors. Az az osztályrésze, hogy a páriasorsokat firtassa; felebarátai kicsiny sorsának ábrázolásán keresztül teljesítse a magáét.” Károlyi Csaba az elbeszélői magatartást írja körül: „Az író, ha erről a világról akar beszélni, szükségszerűen kívülről néz – mégha minden ízében ismeri is ezt a világot –, hiszen más-

különben nem tudná előadni a megalázottak és megszorítottak történetét. Rálát ugyan erre a világra, de lehetőleg nem kommentál. Mert tudja, vagy ösztönösen sejtí, hogy akkor óhatatlanul felülről nézne lefelé, és ez könnyen tévútra viheti a legjobb szándékok ellenére is az elbeszélést. Módszere a tárgyilagos bemutatás, a tényközlő, majdnem száraz előadás. Ezzel a módszerrel juttatja közel a szöveg olvasóját a megjeleníteni kívánt mélyvilághoz. Ha magyarázna, nem adná meg a rádőbbenés lehetőségét olvasójának, hanem csupán szájába rágná a tanulságot.” Závada Pál pedig, aki az irodalmár-szociográfus szémszögéből olvassa Tar Sándor műveit, szépen és okosan lavírozik valóság és fikció köztes területén: „Itt áll tehát előttünk Tar Sándor legalábbis műfaj-bizonytalan és minden bizonnal 'manipulált' - 'másképpen-mintha' szociográfiája(?). A mintha - mint magasabb fok. Jobb, mint ha nem-'mintha'. A 'föltáró'-nál a 'teremtő'-vel több [...]”

E három, általam választott probléma, a sorsszerű feladatvállalás, az elbeszélői hovatarozás, illetve a szövegontológiai kérdés - nem valódi probléma. Csupán jelzik azokat a hangsúlyos és változatlan erőket, amelyek Tar Sándor prózáját mind a mai napig meghatározzák.

Átmeneti kor, változó irodalom. Az már most bizonyos, hogy akár irodalmi, akár nem-irodalmi olvasatban, ezekről a korokról, a szocializmuséról, a rendszer-változásról, az új világ kezdetéről leghitelesebben Tar Sándor figurái fognak beszélni. *A te országod* (Századvég, 1993) ívet alkot a mélyszocializmus és a változások kora között. *A mi utcánk* (Beszélő - Magvető, 1995) az előző kötet utolsó szövegének ellenpólusa és folytatása, ahol a himnikus *A gyár, ahol élünk* megszűnik a nagy narratíva hatására létezni, és marad az utca, az egzisztálás maradék helyszíne. *A Minden messze van* (Határ, 1995) kisregény-formátumban teremti meg a külföldi

munkavállalás mítoszát. A *Szürke galamb* (Magvető, 1996) regénykísérlete a legkülönbözőbb társadalmi rétegeket és funkciókat fogja össze akciós krimi imitációjában. A *Lassú teher* (Magvető, 1998) újra a régi és biztonságosan kezelt novellaformára komponált kötet, legújabb és még mélyebb pusztulásainkról.

Bár kiérdemelten övé az egyik elsőbbség, a rendszeres jelenléttel és megjelenéssel mégis egyfajta csapdába került Tar Sándor. Az önmagát felmentő és Tart rehabilitáló recepció ugyanis igen színes és változatos hangon szólítja fel szerzőjét a nagyobb epikai formák birtokbavételére. Mondván: az igazi epikus mégiscsak ott mérheti fel és mutathatja meg elbeszélői képességét, ahol egy regény kezdődik. 1995-ben, az azóta már második kiadást is megélt *A mi utcánk* című kötet fel is veti a regényforma validitásának kérdését. Nem tudom, vajon tényleg fontos-e olyan elméleti apparátusokkal megnyomorgatni az egyébként igazán laza szövéssű, hiszen akkor még (eredetileg és elviekben) folytatásos, mondhatni tárcanovella-sorozatnak készülő történetthalmazt, mint amilyenek a regényszerűség, az elbeszélői módusz, a poétikai beszédmódváltás kérdései. 1995-ben egyébként sem csupán Tar e könyve kapja meg szerkesztőjétől, kiadójától a becses és csalogató 'regény' elnevezést, de többek között Garaczi László első *Leműr* könyve és Esterházy Péter *Egy nő* iratváltozatai is. E címkézés a legkülönbözőbb szövegformákra történő alternatív és rendkívül globális reflektálást jelenti, amely után minden szabadon elnevezhető, ilyen vagy olyan teoretikus belátás, különösen beláttatás folyamodványaképpen. Tar Sándor esetében a kérdés azért érdekes, mert a recepció egy kitűnő novellistától kér olyasvalamit számon, amit a nem megfelelő megfelelés következtében legfeljebb sikertelen próbálkozásnak könyvelhet el. (Es úgy is tesz.) Miután *A te országod* konzekvens és átfogó szöveggyűjtemény min-

tájára Tar Sándor addigi majdnem minden kiaknázott poétikai lehetőségének megvalósítását illusztrálja (kevés publikáció viszonylag hosszú távon), és a recepció is úgy értékeli, hogy ezzel a kötetrel itt valami nagyon fontos és hiányként létező dolog beszélődik el, nevezetesen a valódi periféria, a szegénység, a gyár, a nyomor, a századvégi kitesztáltak szinte szociografikus esetleírása történik meg, a következetesen és irgalmatlanul őszinte beszédmódnak viszont újfajta feladatokat kellene bevégeznie. Tar Sándor beszédmódja, nevezzük csak anakronisztikusnak és utolsó realitásnak, nem változik a feladat módosulásával. Mert a lényeg, a leírandó és ábrázolandó, a felvállalt tényforma alapvetően ugyanaz. Legfeljebb a nyomor mélyült, és az egzisztenciális rettenetnek akad újabb és még rafináltabb alapja. Az epikai bővülés tehát: a tárcasorozat regényesítése, amely minden laza cselekményvezetése és sokszálúsága ellenére Tar Sándor legjobb könyvévé alakult; a *Minden messze van* kisregényi terjedelme és cselekménye, amely az első konkrét jelzete annak, hogy Tar komolyan veszi a kihívást, és megpróbálja hosszabban kitartani addigi elbeszélői móduszát; és a bővérű-vérbő bűnregény, a *Szürke galamb*, maga a tényleges hossz, a regény: egymásutánosságukban is leírnak egyfajta lassú közelítést a tényeken túli formához, a forma mind hosszabb variánsához. A kérdés csupán annyi: Tar novelláinak poetizmusa vajon meghaladható-e a formai igények kiszolgálásával. Eleve gyanút táplállok, mondom is: *A mi utcánk* azért lett sikeres könyv, mert a rendszeres írás Tart rákényszeríthette nem csupán a maga választotta tényhistóriák lazább kezelésére, de a közös területként, a mi utcánkként kitalált helyszín a maga újra és újra felbukkanó figuráival, történeteivel nem mélymagyar tragizálással, sokkal inkább szeretetteljes humorral járult hozzá saját írói szigorúságának és így örök témájának megszélesítéséhez. Tar Sándor

hangjának, a beszédmód könnyedebbé válásának nem belső poétikai változású igény a magyarázata, hanem a szükségszerű kétszínlet és rendszeresség. *A mi utcánk* nem éri el *A te országod* súlyosságát. Humora viszont, azt hiszem, sokkal többet segít a létezés eme változatának elviselésére. És ezért válik – mindezek után – kérdésessé a *Szürke galamb*, a regény poétikai tétje. Tar a krimi műfaját választja, annak minden kliséjével és sematizmusával egyetemben, ez volna az a terület, ahol Tar megmozgathatja, újraírhatja kedvelt témáit. Alapos jegyzetelés volna a bizonyíték rá, de elégedjünk meg ennyivel: többszörös kezdés, többszörös cselekményvezetés, fragmentaritás, realistagyanús le- és kitérők, többszöri újrakezdés és nekifeszülés, a szociális helyzet és a bűn színes helyzetértékelése, gyakori oda-vissza történő bűnmotiválás stb. Vagyis a nagy forma összefüggése kisformák igen sűrű hálójává. És hogy a történetet alakító cselekménysor belső reflexióját a regény egészére vetítem: *olyan laza és áttetsző az egész, hogy attól ordítani lehetne. A Szürke galamb kiválóan olvasható, izgalmas bűnregény, hű Tar-imitáció, de mintha nem is szerzőnk írta volna. Visszaköszön mindaz, amit tőle ismerhetünk, már ami az elbeszélés módját illeti (illusztratív, referenciagyanús leírások, rövidrefogott és reflektálatlan dialógusok, belső beszédek, rezümézett cselekménybogok, és a végén még a szokásos, distanciális Tar-elbeszélő is megjelenik, aki a végső nyomozó álruhájában a főszereplővé avanszálódott Molnár hadnagy retrospektív meséjét közvetíti). Nyilvánvaló a kritika visszhangtalansága és kissé ajkbiggyesztő recipiálása – végeredményben mégiscsak a maga főztjével kell valamit kezdenie, megkapta, amire annyira vágyott. Tar Sándor ugyanakkor tisztában van az olvasói elvárással, és olvasható, aktuális, izgalmas, ráadásul szociálisan érzékeny krimi írt. És valóban a műfaji meghatározottságon van a hangsúly. A krimi*

az krimi, és ne akarjon más lenni. Tar nagyon tudja használni az apparátust (hihetetlen, de az akció egyik végén tényleg megkéri a sebesült Molnár hadnagy a részeg Malvin őrnagy kezét, a Néger fiú és Enikő végtelen csókban forr össze, a végső megoldás pedig az ál/arc).

Es ezért hihetetlen Tar legújabb könyve, a *Lassú teher*. Az új novelláskötettel Tar visszatér oda, ahonnan *A te országod*-dal elszakadt. Végigjárta a poétikai iskolát, és visszalépett a forráshoz. A *Lassú teher* *A te országod* igazi folytatása. Ez a novella-gyűjtemény az utóbbi, mondom úgy: nagyobb formátumok mögött, titokban és halk hangon készült történetek összessége. Így tehát egyszerre meglepetés és újdonság Tar Sándor novelláskötete, mert a próbahangok, az így vagy úgy végigvitt elbeszélői megvalósulások után – végül is – a régen bevált hang és történetkezelés köszön vissza. Kíméletlenül és szakadatlan kereséssel. Olykor nagyot kell nyelni és letenni a könyvet, mert sok az az egzisztenciális rettenet, ami Tar *lassú terheiből* kibomlik.

Huszonhat különböző hosszúságú, így három flekkes és húszoldalas novellákat egyaránt tartalmaz a kötet, három nagyobb ciklusba osztva. Terjedelemre a legegységesebb a középső, amely kizárólag háromflekkés terjedelmű tárcanovellákból áll. Az első és a harmadik alterálja a különböző hosszúságú szövegeket. Az első, a *Téli havak* mintha a havazó halál témakörét járná körül, a hó és a halál szinte mindegyik történet motívuma. Két monológgal kezdődik ez a sorozat, e kettő szinte *lassú* bevezetésül szolgál a későbbi *terhelt* elbeszélések világához. Messzibb történeti háttérrel rendelkeznek az elbeszélők, de mindegyikük a gyermekkorban ért politikai atrocitások egzisztenciális veszélyeztettségét szólítja meg. Az *Apánk még élt* ritmikusan visszatérő címével az orosz katonák önkényes pusztítását beszéli el egy falusi családban, a *Jövőre másként* a kará-

csontyt jelöli ki egy családtörténet fordulópontjául. Utóbbi a titkos disznóvágások, a kötelező téeszbelépés és dac történetét eleveníti fel. Két hosszabb elbeszélésnek azonos tematikája van: a *Téli havak* is, *Az utca vége* is harmadik személyű perspektívából mondja el általános szinten az erőteljesen befolyásoló, gyermekkori élményként indukálódó családi szexust. Míg azonban a *Téli havak* Laca hőse nem fogadja el az animális szexus megalázó világát, addig a másik történet Lacija szinte determinált sorsaként csak abban tud feloldódni. Az első novellasorozat 'legaktuálisabb' háttér-szüzséje a térítés. A *kísértés* szokatlan konstrukció. Mádi élettörténetét nem egyszerű elbeszélésen keresztül tudjuk meg, hanem szituációba ágyazással. Térítők faggatják ki Mádit életéről, és térítik meg – térítik látványosan el – saját világától. A tanmese azonban félreértésen alapul: Mádi úgy gondolja, ha már megtért, csak a jók támadhatnak a halálban fel, jó lenne gondoskodnia nem csupán állásának megőrzéséről, de a határ földjeinek szétosztásáról is. Naiv csapdába kerül, a befejezés kettős értelmű. Miután világi dolgairól megvilágosodik, térítőjével szembe kerül, mégis: „Nevetett, mint azok az emberek, akik tudnak valamit, amit más nem, aztán azt mondta, ő már nem is megy el innen sehová. Meg akar halni.” Mádi belebetegszik a keresztelésbe (megfázik), térítője előtt a maga igazságának, ugyanakkor a kísértés állapotában „mint egy csomó rongy, lecsúszott a falon a betonra”. Utolsó mondata egyszerre utal beteg, végzetes állapotára és naiv igazságára, mely szerint ha meghal, egyben fel is támad, és átveheti jogos földtulajdonát. Ilyen mesteri, kiemelten poétikus szerkesztéssel a *Lassú teher* befejezése él. Két rövidebb írás olvasható még e sorozatban, ezek a rendkívül finoman lebegtetett 'halál' témakörbe illeszthetők be. A *Mi késztet élni?* cím valójában a 'mi késztet halni' kérdésre felel, rendkívül személyes hangú, lírai, zaklatott

képsorozat a haldokló anyáról. A kísérlet groteszk válasz a kérdésre: a Koma nevű, kómába zuhant ember agyán keresztül közvetítik a haldoklás folyamatát. Hátborzongató írások, akár ilyen, akár olyan stílusban is íródtak. A végeredmény, a halál ténye ugyanaz és megmásíthatatlan.

A második ciklus közel azonos terjedelmű tárcanovellák gyűjteménye. Talán a terjedelem, vagy a létezés elviselhetetlenségének szükségszerű könnyítése az oka annak, hogy az itt olvasható történetek nem lényegi súlyosságuknál fogva terhesek, témáik, történeteik éppen elég borzongást válthatnának ki az olvasóból, ha nem éppen a könnyed hangvétel ironiája, humora, vagy groteszkje emelné más, könnyedebb, talán kissé légiesebb magasságokba a novellákat. Mintha hétköznapi és oly jól ismert, ismétlődő szituációkat ragadna meg egyszerűségében Tar. Poetizált, lírai mondatokkal. A feszültség nyilvánvalóan ebből adódik: a mégsem könnyű létezmód apró, még oly súlyos törésvonalainak felmutatása olyan nyelvi struktúrában valósul meg, amely egyszerre felel meg neki (Tar így tudja mondani) és egyszerre idegen tőle (érzelgősségek és poetizálások).

Könnyű tematikus raszter: történetek arról, hogyan veszíti el szüzességét Robi az üzem női vécéjében; hogyan oldható fel a kriminézés csoportos örülete a legyengített csillárral; kit tekintünk gyanús-nak és kit ártatlan vásárlónak a bébiruhaboltban; albérlő és főbérlő magán(y)száma; a tengert látni egyszer s mindenkorra; az öreg, magatehetetlen és mégis színészkedő apa és reményvesztett lánya története; ahogyan Erdei úr, a karácsonyfálmás tolvaj és a vénlány Icuka összejön; Berta úr vágyódása; Jenő élethazugsága.

Tar Sándor realista történeteinek poetikus mondatai késpengeként hatolnak a szívig. Példatár ahhoz, hogyan mondja Tar a súlyos teher lassú oldására:

„[...] vagy csak ülni egy picit, elmerengeni, mintha még mindig ember lenne.”

„[...] és akkor ők is ugyanolyan öregek lesznek, mint az apja, taknyosak, húgyosak, kibírhatatlanok.”

„Mondhatta volna, hogy maga sem fog többet nyomni negyven kilónál a lábával együtt, mikor majd eltakarítják innen a hullaszállítók, de nem mondta.”

„Berta úrnak nem volt senkije a világon, néha kijöttek a Hivatalból és megnézték, megvan-e még.”

„Nyomott volt a hangulat, valamikor egy hülye kitalálta, hogy Szentestén be kell zárni mindent már délután, arra persze nem gondolt, hogy akkor hová menjen az a rengeteg ember, aki nem vallásos, vagy nincs hová mennie?”

„Jenő furcsán mutatott abban a garázsban egy hűtőszekrényvel, különösen mióta beállt a tél, a sok hülye persze nem tudja, hogy a hűtő hátulja meleg, ha működik.”

„[...] csak ez a gondosan rejtett, bolond szeretet és a várakozás.” Es lehetne sorolni, kiemelni, aláhúzni, megjegyezni máshonnan is Tar Sándor legfontosabb mondatait. Talán csak stilizálásról van szó, mégis a történetek egyszerű menetét és elviselhetetlenségét ezek az aprócska betoldások emelik meg. Egzisztenciálisan érzékeny poetizálás, amely nem az úgynevezett nyomor átpoetizálására van beállítódva, csupán a súlyosabb és mélyebb láttatás és megértetés fontos akciójára.

Mert van még mindezeknél is súlyosabb mondanivaló, ahol a kedvességet, a humort, a bájt is ki kell iktatni. Ezek a sokkal súlyosabb témák, történetek az utolsó sorozatban találhatóak. Azért is talán, mert aktuálisan a legközelebbi szövegekről van szó, de azért is, mert Tar az időközelségen túl legörökérvényűbb szövegeit alkotja meg itt. Ha komolyan veszem Erzsébet pfalzi hercegnőnek a boldogság mibenlétéről Descartes úrnak írott válaszlevelét (a harmadik ciklus nyitószö-

vegét), ez a mondat jelölheti ki az utolsó történetek tétjét: „Bizonyára így van a világ isteni rendben, hogy aki ésszel kevésbé tudja vágyai határát, a külső dolgok kívánásában is mérsékeltebb, s ha szegény is, sors által üldözött, akár boldog is lehet.” Ha csak a boldogság pillanatában le nem csap rá a halál.

De: meghalni nem.

Két hosszabb elbeszélést szeretnék itt néven nevezni. Az egyik a *Meghalni nem*. A munkájától megfosztott, pereméletet élő, utolsó pillanataig mégis mindent

megpróbáló, dacos, mert el nem felejteni, hogy „ember vagyok” története. Kifulladásra túli hadakozás, amit olvasni is már csak fojtott hangulatban lehet.

A *Lassú teher*ről pedig csupán annyit: itt szorul el végzetesen az ember torka. A *Lassú teher*, ahogy Tar Sándor egész könyve, *bakancsos rúgás* az arcba.

Bombitz Attila